

UCHWAŁA

6 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Mariusz Załucki

SSN Kamil Zaradkiewicz

na posiedzeniu niejawnym 6 lutego 2025 r. w Warszawie

w sprawie z wniosku Gminy Miejskiej K.

z udziałem T.F., B.S., U.S. i A.F.

o stwierdzenie nabycia spadku,

na skutek przedstawienia przez Sąd Okręgowy w Krakowie

postanowieniem z 31 maja 2024 r., II Cz 698/22,

zagadnienia prawnego:

czy kurator ustanowiony dla nieznanego z miejsca pobytu uczestnika na podstawie art. 144 k.p.c w zw. z art. 69 § 3 k.p.c i art. 146 i z art. 13 § 2 k.p.c. w jego brzmieniu obowiązującym od dnia 15 marca 2018 r. w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku może złożyć w imieniu nieobecnego oświadczenie o przyjęciu, bądź odrzuceniu spadku, czy też takie uprawnienie służy jedynie kuratorowi ustanowionemu w trybie art. 184 k.r.o.

podjął uchwałę:

kurator ustanowiony w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku dla nieznanego z miejsca pobytu uczestnika nie jest uprawniony do złożenia w jego imieniu oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku.

A.W.

Mariusz Załucki Agnieszka Jurkowska-Chocyk Kamil Zaradkiewicz

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 31 maja 2024 r. Sąd Okręgowy w Krakowie, rozpoznając zażalenie wnioskodawcy na postanowienie Sądu Rejonowego dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie w przedmiocie zawieszenia postępowanie toczącego się z wniosku Gminy Miejskiej K. z udziałem: T.F., B.S., U.S., A.F. o stwierdzenie nabyci spadku po B.S.1 przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne: „Czy kurator ustanowiony dla nieznanego z miejsca pobytu uczestnika na podstawie art. 144 k.p.c. w zw. z art. 69 § 3 k.p.c. i art. 146 i z art. 13 § 2 k.p.c. w jego brzmieniu obowiązującym od dnia 15 marca 2018 r w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku może złożyć w imieniu nieobecnego oświadczenie o przyjęciu, bądź odrzuceniu spadku, czy też takie uprawnienie służy jedynie kuratorowi ustanowionemu w trybie art. 184 k.r.o.?”

Zagadnienie to powstało na tle następującego stanu faktycznego:

Gmina Miejska K. wniosła o stwierdzenie nabycia spadku po B.S.1 na rzecz jej matki T.F. i siostry B.S. B.S. i jej zstępni odrzucili spadek w terminie. W toku postępowania ustalono, że B.S.1 miała trzy siostry: B.S., U.S. i A.F., ale nie udało się ustalić adresów zamieszkania U.S. i A.F. Wnioskodawca wniósł o ustanowienie dla nich kuratora procesowego jako dla nieznanych z miejsca pobytu.

Ustanowiony dla nieznanych z miejsca pobytu uczestniczek kurator zakwestionował, aby w stosunku do nich rozpoczął bieg termin do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. W złożonym zapewnieniu spadkowym B.S. oświadczyła, że nie ma wiedzy, czy U.S. i A.F. dowiedziały się o śmierci B.S.1. T.F. pomimo wezwania nie złożyła zapewnienia spadkowego.

Sąd Rejonowy, powołując art. 1015 k.c. wskazał, że oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Dopóki nie upłynie termin, w którym spadkobierca może złożyć oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku nie jest możliwe określenie prawidłowego kręgu spadkobierców.

Wobec niewykazania przez wnioskodawcę, że U.S. i A.F. dowiedziały się o śmierci B.S.1 i niezłożenia wniosku o ustanowienie kuratora dla nich celem złożenia

oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzuceniu spadku w zakresie określonym przez Sąd terminie – postanowieniem z postanowieniem z 11 marca 2022 r. Sąd Rejonowy zawiesił postępowanie.

W zażaleniu na to postanowienie wnioskodawca zarzucił naruszenie: 1) art. 1015 k.p.c. przez jego nieprawidłową wykładnię; 2) art. 1026 k.p.c. przez jego niezastosowanie, 3) art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez jego nieuprawnione zastosowanie. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i nadanie sprawie biegu.

Rozpoznając zażalenie Sąd Okręgowy powziął wątpliwości, czy kurator ustanowiony dla nieznanego z miejsca pobytu uczestnika na podstawie art. 144 w zw. z art. 69 § 3, art. 146 i z art. 13 § 2 k.p.c. w jego brzmieniu obowiązującym od dnia 15 marca 2018 r. w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku może złożyć w imieniu nieobecnego oświadczenie o przyjęciu, bądź odrzuceniu spadku, czy też takie uprawnienie służy jedynie kuratorowi ustanowionemu w trybie art. 184 k.r.o. w zw. z art. 601 k.p.c.

Sąd drugiej instancji zauważył, że wskazany problem prawny nie był dotąd przedmiotem rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego. Kwestii kuratora dotyczyła co prawda uchwała z 24 stycznia 2020 r., III CZP 41/19, ale rozstrzygnięto w niej inny problem – przesądzając, że kurator ustanowiony w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku przez sąd orzekający dla uczestnika postępowania, którego miejsce pobytu nie jest znane (art. 143-147 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), nie jest uprawniony do złożenia wniosku (art. 601 k.p.c.) o ustanowienie dla tego uczestnika kuratora, o którym mowa w art. 184 k.r.o. W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że kurator taki jest ustanawiany dla konkretnego postępowania, tj. może działać za osobę, której miejsce pobytu nie jest znane, tylko w postępowaniu, w którym został ustanowiony. Nie jest uprawniony do działania w imieniu tej osoby w kolejnych lub równolegle prowadzonych postępowaniach z jej udziałem lub jej dotyczących.

Jak zauważył Sąd Okręgowy nierozstrzygnięta pozostaje jednak kwestia, czy po wejściu w życie ustawy z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (dalej: „ustawa nowelizująca”),

na mocy której z dniem 15 marca 2018 r. przepis art. 69 k.p.c. uzyskał nowe brzmienie m.in. przez dodanie § 3, w myśl którego kurator ustanowiony na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. jest umocowany do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą – kurator taki może dokonywać czynności materialnoprawnych, w tym składać oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku imieniem nieobecnego.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku powstaje szczególna sytuacja procesowa w związku z treścią art. 1026 k.c., z którego wynika, że stwierdzenie to nie może nastąpić przed upływem sześciu miesięcy od otwarcia spadku, chyba że wszyscy znani spadkobiercy złożą już oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku. Wskutek tego sąd spadku, wydając postanowienie kończące postępowanie w sprawie przed upływem tego terminu, musi wyjaśnić, czy takie oświadczenia przez wszystkich spadkobierców zostały złożone; w razie ustalenia negatywnego, postanowienie takie nie zostaje wydane, a przeszkoda ustanie z chwilą upływu terminu, o którym mowa w art. 1026 k.c. W związku z tym kwestia, czy zostały złożone oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku ma znaczenie tylko w określonym ustawowo przedziale czasu i z jednego tylko punktu widzenia; do czasu złożenia tych oświadczeń lub upływu terminu do ich złożenia nabycie spadku nie jest ostateczne.

Wskazany przepis wyznacza jednak najwcześniejszy termin, w którym może nastąpić stwierdzenie nabycia spadku lub poświadczenie dziedziczenia, zakładając, że wszyscy spadkobiercy dowiedzieli się o tytule swego powołania w chwili otwarcia spadku. Jak zauważył Sąd Okręgowy, nie budzi jednak wątpliwości, że upływ terminu określonego w art. 1026 k.c. nie stanowi samodzielnej przesłanki, której wystąpienie powoduje, że możliwe staje się stwierdzenie nabycia spadku lub poświadczenie dziedziczenia. W szczególności bowiem sąd musi ustalić czy dla wszystkich spadkobierców upłynął już termin na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Zasadą w prawie spadkowym jest bowiem dopuszczalność stwierdzenia praw do spadku dopiero w momencie, gdy wszyscy spadkobiercy przyjmą lub odrzucą spadek.

Zgodnie zaś z art. 1015 § 1 i 2 k.c. oświadczenie o przyjęciu lub

o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Brak oświadczenia spadkobiercy w terminie określonym w § 1 jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Termin przewidziany w art. 1015 § 1 k.c. jest terminem zawitym prawa materialnego, w rezultacie czego nie podlega on przywróceniu. Termin do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku biegnie od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swojego powołania, najwcześniej więc od dnia otwarcia spadku. Oznacza to, że dla każdego spadkobiercy upływ tego terminu może nastąpić w innej dacie. Złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku przez osobę, w stosunku do której nie rozpoczął jeszcze biegu termin określony w art. 1015 § 1 k.c., jest bezskuteczne (zob. uchwała SN z 19 października 2018 r., III CZP 36/18).

Według Sądu odwoławczego, kwestią wymagającą rozważenia, w związku ze stanowiskiem Sądu Rejonowego oraz zarzutami zażalenia jest zatem czy kurator procesowy wyznaczony na podstawie art. 144 w zw. z art. 69 § 3 (w jego brzmieniu obowiązującym od dnia 15 marca 2018 r.), art. 146 i art. 13 § 2 k.p.c., może złożyć w imieniu nieobecnego oświadczenie o przyjęciu, bądź odrzuceniu spadku, gdy z materiału dowodowego nie można wywieść, by osoba ta przed wszczęciem postępowania uzyskała wiedzę o otwarciu spadku, czy też takie uprawnienie służy jedynie kuratorowi ustanowionemu w trybie art. 184 k.r.o.

Zagadnienie to ma istotne znaczenia tak z punktu widzenia konstytucyjnej ochrony prawa dziedziczenia (art. 21 ust. 1 Konstytucji RP), w sytuacji, gdy spadek jest obciążony długami, jak i ochrony wierzyciela, dla którego ustalenie spadkobierców jest niezbędne dla dochodzenia roszczeń.

Sąd Okręgowy wskazał, że możliwe są dwa stanowiska. Pierwsze, zgodnie z którym, termin do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku nie otwiera się dla nieznanego z miejsca pobytu uczestnika, co do którego nie wykazano by uzyskać wiedzę o otwarciu spadku, mimo zarządzenia o wezwaniu spadkobierców przez ogłoszenie, a zatem konieczne jest ustanowienie dla takiego uczestnika kuratora materialnoprawnego, który będzie uprawniony do złożenia takiego oświadczenia. I drugie, że uprawnienie do złożenia oświadczenia służy

także kuratorowi procesowemu wyznaczonemu na podstawie art. 144 w zw. z art. 69 § 3 (w jego brzmieniu obowiązującym od dnia 15 marca 2018 r.), art. 146 i art. 13 § 2 k.p.c.

Sąd Okręgowy podniósł, że za przyjęciem drugiego z rozwiązań niewątpliwie przemawia wzgląd na sprawność postępowania oraz wykładnia literalna znowelizowanego art. 69 w zw. z art. 146 k.p.c., która sugeruje, że po 15 marca 2018 r. kompetencje kuratora zostały w sposób zasadniczy poszerzone, bowiem obecnie ustawa wskazuje, iż jest on uprawniony do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą, a zatem także materialnoprawnych. Wykładnia taka budzi jednak uzasadnione wątpliwości, w kontekście wykładni systemowej.

Kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., jest tzw. kuratorem procesowym, działającym jako przedstawiciel ustawowy osoby, której miejsce pobytu nie jest znane. Jego uprawnienia ograniczone są do działania w postępowaniu cywilnym. Podstawę jego ustanowienia stanowią wyłącznie przepisy kodeksu postępowania cywilnego, tj. art. 143 -147 k.p.c. Przed zmianami dokonany powołaną już ustawą nowelizującą i uzyskaniem nowego brzmienia art. 146 k.p.c., odsyłającego do nowego art. 69 § 3 k.p.c., nie budziło wątpliwości to, że kurator, o którym mowa w art. 143-147 k.p.c., niezależnie od jego obowiązków związanych ze zbieraniem informacji dotyczących sprawy i miejsca pobytu osoby, dla której został ustanowiony, pozostawał umocowany do podejmowania w imieniu tej osoby wszystkich czynności procesowych związanych ze sprawą (por. postanowienia SN: z 20 marca 1991 r., III CRN 70/91, z 2 sierpnia 2007 r., V CSK 155/07, z 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 412/15, i wyroki SN: z 26 września 1997 r., II CKU 82/97, i z 17 października 2007 r., II CSK 261/07). Wątpliwości budziła natomiast kwestia, czy może on dokonywać w imieniu osoby, za którą działa, również czynności dyspozycyjnych (zrzeczenie się roszczenia, uznanie powództwa albo zawarcie ugody).

W orzecznictwo dominowało stanowisko, zgodnie z którym ustanowiony kurator procesowy winien podejmować za nieobecnego wszystkie czynności procesowe, które są niezbędne dla obrony jego praw w toku całego procesu. Uprawniony jest więc do składania oświadczeń woli w imieniu reprezentowanej

strony, ale tylko tych, które mają charakter procesowy. Oświadczenia nakierowane na wywołanie wyłącznie skutku materialnoprawnego, przekraczały zaś zakres ochrony praw osoby reprezentowanej, zatem należało je uznać za niedopuszczalne ze względu na sprzeczność z ustawowymi uprawnieniami kuratora wynikającymi z art. 143 k.p.c. (por. wyrok SN z 17 października 2007 r., II CSK 261/07, wyrok SA w Warszawie z 4 grudnia 2018 r., V ACa 1551/17, LEX nr 2609424; wyrok SN z dnia 12 grudnia 2017 r., I UK 262/17, LEX nr 2439135; postanowienie SN z 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 412/15, LEX nr 2044488; wyrok SA w Szczecinie z 18 czerwca 2015 r., I ACa 236/14, LEX nr 1823346).

Jak podniósł Sąd Okręgowy, literalne brzmienie § 3 art. 69 k.p.c. wskazuje, że z mocy samego prawa, kurator procesowy ustanowiony przez sąd umocowany jest do podejmowania – *lege non distinguente* – wszystkich czynności w sprawie cywilnej. Wykładania językowa i historyczna tej normy prawnej *prima facie* uprawnia zatem do konstatacji, iż kurator ustanowiony w tym trybie może podejmować także czynności wywołujące skutki o charakterze materialnym. Z drugiej strony, wniosek taki budzi jednak wątpliwości w świetle analizy stanowiska procesowego tego kuratora.

Kurator ustanowiony na podstawie art. 144 k.p.c. jest kuratorem procesowym, a zatem powinien dokonywać czynności procesowych mieszczących się w dyspozycji formalnej stron. Nadto przyznanie takiego uprawnienia kuratorowi procesowemu o tyle wydaje się nieuprawnione, że prowadziłoby to do sytuacji, w której prawa nieznanego z miejsca pobytu uczestnika nie byłyby dostatecznie chronione. Przyjęcie bowiem koncepcji, że kurator procesowy uprawniony jest do złożenia oświadczenia o odrzuceniu lub przyjęciu spadku wprost, ewentualnie jego ustanowienie otwierałoby termin o którym mowa w art. 1015 k.c. stwarzałoby sytuację w której decyzja ta, mimo, iż wywoływałaby skutki materialnoprawne w sferze praw majątkowych nieznanego z miejsca pobytu uczestnika pozostawałaby poza jakąkolwiek kontrolą sądu. Sytuacja taka byłaby zaś nie do zaakceptowania z punktu widzenia konstytucyjnej ochrony prawa dziedziczenia (art. 21 ust. 1 Konstytucji RP).

W konsekwencji Sąd Okręgowy przychylił się do stanowiska Sądu Rejonowego, iż kurator procesowy, także po nowelizacji przepisu art. 69 k.p.c. nie

posiada uprawnień w zakresie czynności wywołujących skutek w sferze prawa materialnego, w tym do złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, a uprawnienie takie służy jedynie kuratorowi ustanowionemu w trybie art. 184 k.r.o. w zw. z art. 601 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione przez Sąd Okręgowy zagadnienie prawne dotyczyło kwestii uprawnienia kuratora ustanowionego dla nieznanego z miejsca pobytu uczestnika do złożenia w jego imieniu oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku, wobec znowelizowania z dniem 15 marca 2018 r. art. 69 k.p.c.

Na skutek wejścia w życie ustawy z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw doszło do zasadniczej przebudowy przepisów o kurateli, nie tylko tej uregulowanej w prawie cywilnym materialnym, ale i procesowym, w tym do radykalnego rozszerzenia kompetencji kuratorów, przy jednoczesnej liberalizacji przesłanek ich ustanawiania. Przywołana ustawa pozostawiła natomiast bez zmian instytucję kurateli uregulowaną w prawie rodzinnym.

Uregulowana w art. 143–147 k.p.c. instytucja kuratora dla nieznannej z miejsca pobytu strony została powołana, aby umożliwić realizację konstytucyjnie zagwarantowanego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) i umożliwić prowadzenie postępowania sądowego pomimo nieobecności jednej ze stron przy jednoczesnym zapewnieniu ustawowego zastępstwa osobom, które z różnych przyczyn nie mogą osobiście działać przed sądem. Kształt instytucji kuratora uwzględnia z założenia zarówno interesy osoby nieznannej z miejsca pobytu, jak i strony, która zamierza dochodzić swoich praw przed sądem w postępowaniu z udziałem takiej osoby.

Kurator ustanowiony w trybie powołanych przepisów jest rodzajem kuratora procesowego, działającego na podstawie ustawy procesowej i na potrzeby postępowań tam przewidzianych.

Przepisy art. 143–147 k.p.c. mają na mocy art. 13 § 2 k.p.c. odpowiednie zastosowanie także w postępowaniu nieprocesowym. Artykuł 510 § 2 zd. trzecie k.p.c., dotyczący ustanowienia kuratora dla zainteresowanego, którego miejsce

pobytu nie jest znane, wprowadza jedynie modyfikację instytucji kuratora z art. 143– 147 k.p.c. przewidując, że sąd może takiego kuratora wyznaczyć z urzędu. Oznacza to, że reguły dotyczące zakresu umocowania kuratora, o którym mowa w art. 143–147 k.p.c., dotyczą także – odpowiednio kuratora dla nieznanego z miejsca pobytu uczestnika, ustanowionego w postępowaniu nieprocesowym.

Jeszcze przed zmianą k.p.c. dokonaną ustawą nowelizującą z dnia 26 stycznia 2018 r., przyjmowano, że kurator ustanowiony dla strony, której miejsce pobytu nie jest znane, uprawniony jest do składania oświadczeń woli w imieniu reprezentowanej strony, ale tylko oświadczeń mających charakter procesowy. Za niedopuszczalne uznawano natomiast zawarcie przez takiego kuratora ugody (powoływano się przy tym na wyrok SN z dnia 17 października 2007 r., II CSK 261/07, OSNC-ZD 2008, nr C, poz. 84). Wykluczono możliwość składania przez takiego kuratora oświadczeń materialnoprawnych (np. oświadczenia o przeniesieniu własności rzeczy) (postanowienie SN z 20 marca 1991 r., III CRN 70/91).

Obecnie w związku z brzmieniem art. 146 k.p.c. do kuratora ustanowionego zgodnie z art. 143 k.p.c. stosuje się odpowiednio przepis art. 69 § 3 k.p.c. Oznacza to, że *de lege lata* kurator ustanowiony dla strony (odpowiednio dla zainteresowanego – art. 13 § 2 k.p.c.), którego miejsce pobytu nie jest znane umocowany jest do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą.

Użyte w art. 69 § 3 k.p.c. sformułowanie – na co trafnie zwrócił uwagę Sąd Okręgowy – może być jednak różnie rozumiane.

Zdaniem Sądu Najwyższego rozstrzygającego przedstawione zagadnienie prawne należy przyjąć, że zakres umocowania kuratora procesowego ustanowionego na podstawie art. 143 w zw. z art. 69 § 3 k.p.c. obejmuje czynności procesowe. Należy do nich m.in. wnoszenie pism obejmujących żądania (po stronie czynnej) i ustosunkowywanie się do nich (po stronie biernej), zgłaszanie twierdzeń i dowodów, ustosunkowywanie się do twierdzeń strony przeciwnej (por. art. 210 § 2 k.p.c.), składanie wniosków i oświadczeń, uczestniczenie w rozprawach, podczas których są przeprowadzane dowody i roztrząsane ich wyniki, dbanie o zachowanie terminów i składanie środków odwoławczych oraz wniosków

o sporządzanie uzasadnień. Należy podkreślić, że kurator jest ustanawiany w konkretnym postępowaniu i może działać za osobę, której miejsce pobytu nie jest znane, tylko w tym postępowaniu, w którym został ustanowiony. Nie jest uprawniony do działania w imieniu strony w kolejnych lub równolegle prowadzonych postępowaniach z jej udziałem lub jej dotyczących. Nie ma również uprawnienia do dokonywania czynności pozostających w dyspozycji formalnej strony, dla której został ustanowiony, które jednocześnie wchodzi także w zakres dyspozycji materialnej, takich jak: zrzeczenie się roszczenia, uznanie powództwa albo zawarcie ugody. Są to bowiem czynności procesowe, które zarazem oddziałują na sferę prawa materialnego.

Nie ma podstaw do zrównania uprawnień kuratora procesowego z uprawnieniami pełnomocnika procesowego. Kurator ustanowiony dla nieznanej z miejsca pobytu strony powinien ograniczyć się do dokonywania czynności procesowych mieszczących się w dyspozycji formalnej stron. Innymi słowy, umocowanie kuratora dla osoby nieznanej z miejsca pobytu nie obejmuje czynności procesowych wchodzących w zakres dyspozycji materialnej związanych z definitywnym rozporządzeniem przedmiotu sporu.

Tym bardziej zatem należy odrzucić możliwość dokonywania przez kuratora ustanowionego na podstawie art. 143 k.p.c. czynności prawa cywilnego materialnego (składania oświadczeń wywołujących skutki jedynie w sferze prawa materialnego). Tym samym – odwołując się do dominującego w piśmiennictwie stanowiska co do charakteru oświadczenia o przyjęciu, bądź odrzuceniu spadku, stwierdzić trzeba, że kurator procesowy ustanowiony dla osoby nieznanej z miejsca pobytu nie może dokonać przedmiotowej czynności.

Zdaniem Sądu Najwyższego nie jest trafny pogląd, że kurator procesowy, o którym mowa w art. 143 i 144 k.p.c., to kurator dla nieobecnego (kurator *absentis*), o którym stanowi art. 184 k.r.o. O ile bowiem kurator dla nieznanej z miejsca pobytu strony dokonuje czynności procesowych, o tyle kurator *absentis* dokonuje wszelkich czynności dotyczących osoby i majątku nieobecnego, kierując się ochroną jego praw, a zakres jego umocowania każdorazowo wynika

z postanowienia Sądu i wydanego na jego podstawie zaświadczenia (art. 603² w zw. z art. 604 k.p.c.).

Spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy (art. 924 k.c.). Nie oznacza to jednak, że już z tą chwilą następuje ostateczne nabycie spadku przez spadkobierców. Osoba powołana do dziedziczenia (z mocy testamentu, z ustawy) może bowiem złożyć w terminie sześciu miesięcy od dowiedzenia się o swoim tytule powołania do dziedziczenia oświadczenie, czy chce spadek przyjąć, czy odrzucić (art. 1015 k.c.). Odrzucenie spadku pociąga za sobą utratę praw i obowiązków spadkowych mającą charakter ostateczny.

Przyjmuje się, że oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jest jednostronną czynnością prawną (dla jej dokonania potrzebne jest złożenie oświadczenia woli jedynie przez spadkobiercę), przy której oświadczenie woli nie jest skierowane do określonego adresata. Nie ulega wątpliwości, że oświadczenie to ma charakter materialnoprawny (niezależnie, czy składane jest przed sądem, czy przed notariuszem). Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku nie może być złożone w dowolny sposób. Dla jego ważności wymagane jest złożenie go w formie szczególnej przed sądem lub przed notariuszem, a jego treść określa art. 641 k.p.c. W przypadku spadkobierców niemających pełnej zdolności do czynności prawnych może być ono złożone w ich imieniu przez przedstawiciela ustawowego (rodzica, opiekuna prawnego).

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy złożenie przez rodziców w imieniu małoletniego dziecka oświadczenia o odrzuceniu spadku jest czynnością przekraczającą zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka (uchwała 7 sędziów SN z 22 maja 2018 r., III CZP 102/17, OSNC 2018, nr 12, poz. 110), w konsekwencji do dokonania tego typu czynności niezbędna jest zgoda sądu opiekuńczego. Obecnie w związku ze zmianami wprowadzonymi ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw ustawodawca wyraźnie przesądził, że rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego albo, w przypadkach wskazanych w art. 640¹ k.p.c. sądu spadku dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko (art. 101 § 3 k.r.o.). Natomiast jeżeli dziecko jest powołane do

dziedziczenia wskutek uprzedniego odrzucenia spadku przez rodzica, to czynność polegająca na odrzuceniu spadku w imieniu dziecka przez rodzica, któremu w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska, gdy jest dokonywana za zgodą drugiego z rodziców, któremu również w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska, albo gdy jest dokonywana wspólnie, nie wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego albo, w przypadkach wskazanych w art. 640¹ k.p.c. sądu spadku – jeżeli spadek odrzucają inni zstępni rodziców tego dziecka. W braku porozumienia rodziców stosuje się przepis § 3 (art. 101 § 4 k.r.o.). Według wprowadzonego ww. nowelizacja art. 640¹ k.p.c. zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką w postaci prostego przyjęcia lub odrzucenia spadku, w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, wydaje sąd spadku (§ 1). Z chwilą wszczęcia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku wnioski o zezwolenie na dokonanie czynności, o której mowa w § 1, złożony do sądu opiekuńczego, przekazuje się do dalszego rozpoznania sądowi spadku (§ 2).

Z art. 1018 zd. 3 k.c. wynika, że oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może zostać złożone również przez pełnomocnika. Pełnomocnictwa takiego może udzielić także przedstawiciel ustawowy osoby, która ma złożyć takie oświadczenie. Pełnomocnictwo do złożenia oświadczenia powinno być udzielone - pod rygorem nieważności na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym.

Materialnoprawny charakter oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku przesądza, że w imieniu nieznanego z miejsca pobytu uczestnika może go złożyć kurator ustanowiony na podstawie art. 184 k.r.o., a nie kurator procesowy, którego uprawnienia nie obejmują dokonywania czynności wywierających skutek w sferze prawa materialnego.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy, rozstrzygając przedstawione przez Sąd Okręgowy zagadnienie prawne, podjął uchwałę, że kurator ustanowiony w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku dla nieznanego z miejsca pobytu uczestnika nie jest uprawniony do złożenia w jego imieniu oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku.

A.W.

[r.g.]

Mariusz Załucki

Agnieszka Jurkowska-Chocyk

Kamil Zaradkiewicz